

Lemezhallgatás:

(„Köd előttem...”).

ének: Halász Judit.)

V. HÁZI FELADAT (Lásd a Bevezetőben!...)

Könyvajánlás:

- Lóci óriás lesz.

- Miért szép?

- Tábla - füzet. A szemléltetés megoldható szó-kártyákkal v. írásvetítővel is!

(Versek és műfordítások.)
Antológia gyermekek számára. (Albert Zsuzsa-Vargha Kálmán: Századunk magyar lírája vers-elemzésekben.)

VI. AZ ÓRAI MUNKA ÉRTÉKELESE.

„Várható” táblai vázlat

„Rólad szól a mesél”

Szabó Lőrinc

„DEBRECENBEN”

ó - r - i - á - s

képzelet

„HATODNAP”

ó - r - á - s

valóság

Összegzés: Nekünk, irodalomtanároknak, elsősorban az a célunk, hogy valameny-nyi gyermeket könyvet szerető, értékelő emberré neveljünk. Fontos feladatunk, hogy tanítványaink már idejében érezzék: a könyv szorosan hozzátartozik az élethez.

A jó irodalom és a jó könyvek nemcsak pihentetést, azaz, kikapcsolódást jelentenek, hanem „ráirányítják a figyelmet az élet igazi nagy kérdéseire”.

„... A jó könyvek jó olvasóvá nevelik az embert, a jó olvasó azután jól válogatja meg a könyveket.” (2)

IRODALOM

1. Olvasótáborok és rendhagyó irodalomórák. Mi az olvasótábor? Kisérlet a fogalom magyarázatára. (Bánlaky Pál, Kamarás István és Varga Csaba hármás beszélgetése.) OLVASÓ NÉP. Bp., 1979. VI. sz., 104. l.
2. Hegedűs Géza: Az olvasás gyönyörűsége. Bp., 1973. Móra. 23. l.

SÁROSDY IVÁNNÉ

Kaposvár

A beszéd-készség fejlesztése egy orosz gyermekvers tanítása során

A tanterv előírja, hogy „Nyelvoktatásunk elsősorban a beszéd és a beszédértés fejlesztésére irányuljon”. „Meg kell találnunk minden osztály számára azokat a motívációs tényezőket, amelyek fenntartják és serkentik a nyelvtanulás iránti kedvet.” (1)

Szeretném bemutatni, hogy egy gyermekvers feldolgozása és megtanítása hányféleképpen szolgálja a tanulók beszéd-készségének fejlesztését, különösen, ha ehhez az audio-

vizuális segédeszközök is a rendelkezésünkre állnak. 1981-ben a „Русский язык” könyvkiadó megjelentette Szergej Mihalkov versét, melynek címe: *Что у вас? (2)* Ehhez a vershez nemcsak hanglemezeket, hanem gazdag képanyagot is mellékel a szovjet kiadó. Ezt az anyagot éppúgy, mint bármely más verset, a törzsanyaghoz kiegészítő anyagként, valamint szakköri feldolgozásra javaslom.

Mivel nagy gondot kell fordítanunk a helyes artikulációs bázis kialakítására, így célszerű minden órát rövid *fonetikai* gyakorlattal kezdeni, amely egyrészt megteremti az óra orosz nyelvi légkörét, másrészt, segíti a tanulókat abban, hogy hangképző szerveiket átállítsák az orosz beszédre, nem utolsósorban pszichikailag is felkészíti őket az órára. A fonetikai gyakorlatot érdemes összekötni az előző órán elsajátított versszak ismétlésével. Ezt a tanulók elmondhatják kívülről, illetve követik a lemezről hallgatott anyanyelvi bemondó vagy a tanár kiejtését.

E bevezetés után az új versszak *szavainak, kifejezéseinek* és nyelvtani szerkezetének *magyarázata* következik, amihez lehetőleg vizuális segédeszközöket használunk. A képi megjelenítés mélyebb összefüggésekbe ágyazza a szót, a szónál magasabb nyelvi egységeket, lényegesen kitágítja a pusztán jelentésnek felfogott nyelvi tények horizontját. Képek segítségével tehetünk csak eleget annak a módszertani alapelvnek, amely megköveteli, hogy az orosznyelv-oktatás legyen maximálisan orosz nyelvű. Célszerű összehasonlítani az új szókapcsolatot egy már korábban ismerttel. Például mutassunk padon ülő gyerekeket képen, és hasonlítsuk össze a *сидеть на лавочке* fordulatot a már tanult *сидеть на стуле* lexikai egységgel! Ugyanígy a következő párokat: *есть из блюда-есть из тарелки, обе мамы-две мамы*.

Az azonos szógyökök megfigyeltetése elősegíti a könnyű szótanulást. A szómagyarázatot megoldhatjuk szinonimákkal is, pl.: *пилот-лётчик, доктор-врач*.

Az első versszaknál hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a *кто* nemcsak kérdőnévmás-ként használatos, és, hogy utána az ige múlt időben mindig csak hímnemű alakban állhat.

„Кто на лавочке сидел,
Кто на улицу глядел,
Толя пел
Борис молчал,
Николай ногой качал.
Дело было вечером,
Делать было нечего.”

Az utolsó sor igen komoly segítséget nyújt majd a *ничего* és *ничего* tagadó névmások tanításához.

Ezután ismét *fonetika* következik. Az új rész magnetofonos vagy élő szóban történő bemutatása után begyakoroltatjuk az abban replő, a tanulók számára fonetikailag problémás hangokat vagy hangkapcsolatokat. Felhívjuk a gyerekek figyelmét a hangsúlyos, illetve hangsúlytalan *a* és *o* helyes kiejtésére, a redukció különböző fokára. Bemutatjuk a verssel, hogy ugyanaz a betű különböző hangokat jelölhet, ugyanakkor egy hang több betűvel jelölhető. Lényeges a lágy-kemény, zöngés-zöngétlen hangok közti különbség érzékeltetése.

Ezek után a tanulók maguk olvassák a szöveget, majd memorizálják. Mit segíthet ebben a tanár? A *memorizálás* hat fokozatban történhet:

1. A tanár soronként olvassa a verset, amit a tanulók kórusban ismételenek.
2. A tanulók a tanárral együtt elmondják az egész versszakot.

3. A tanár elkezdí a mondatot, amit a tanulóknak kell befejezniük:

például: tanár: Кто на лавочке...
tanulók: ... сидел.
tanár: Кто на улице...
tanulók: ... глядел.

4. A tanulók az egész versszakot elmondják tanári segítség nélkül.

5. Egyenként mondanak el egy-egy versszakot.

6. Végül a tanuló képes önállóan elszavalni az egész verset.

Ha már a gyerekek kívülről tudják a szöveget, mód nyílik a tanult anyag feldolgozására *párbeszédes* formában. A **Что у вас?** című vers hasznosítható a következő témakörök feldolgozása során: Család; Lakás; Közlekedés stb. Kezddhetjük a beszélgetést, hogy valaki oroszul mesélje el, mi is történt tulajdonképpen a versben. Majd számoljuk meg, hány lány és hány fiú szerepel.

Kép segítségével mutassuk be a vers szereplőit! Nevezzük meg őket – ez azért is hasznos, mert a tanulók így elsajátítanak több orosz utónevet, becézésük módját –, majd kérdésekre próbálják leírni külsejüket! Most tegyünk fel különböző kérdésszóval kezdődő kérdéseket!

— Кто сидел на лавочке?

— Где сидел Лёва?

— Куда глядел Вова?

Figyeltessük meg a kérdésszóval kezdődő kérdőmondatok intonációját, majd kérjük meg tanulóinkat, hogy ők kérdezzenek! Ügyeljünk, hogy a **когда** kérdésre adott válaszokban a tanulók használjanak eszközhatározó esetet. Játékos formában rögzítsük a **кто** nem kérdésszókénti alkalmazását! Alakítsunk egy csoportot, ahol minden egyes gyerektől megkérdezzük: **Что ты делал вчера?** A gyerekek itt válaszoljanak annyi igével, ahányat csak ismernek, közben figyeljük a nemek helyes használatát! Egy tanulót kérjünk meg, hogy jegyezze meg, ki mit csinált előző nap, végül pedig, összegezze ilyen formában: **Кто читал книгу, кто гуляя, кто смотрел телевизор... и. т. д.**

Ismét hangsúlyozzuk, hogy ebben a szerkezetben csak hímnemű alak használható. Ugyanez a játék úgy is elképzelhető, hogy az a gyerek kérdezi társait, aki végül összefoglalja, hogy ki mivel foglalkozott előző nap. Előfordulhat negatív válasz is: **Мне дела было нечего.**

Ezután bekapcsolhatjuk magnón vagy lemezjátszón a következő részt is, megfelelő fonetikai bevezetés után:

„Галка села на заборе,
Кот забрался на чердак.
Тут сказал ребятам Боря
Просто так:

—А у меня в кармане гвоздь. А у вас?

—А у нас сегодня гость. А у вас?.,

Elmondjuk vagy elmondattjuk a kép alapján oroszul a tanulókkal, mi is törtéник ebben a részben. Majd párbeszédes formában dolgozzuk fel az anyagot.

Például:

А tanuló: Галка села на заборе,
Кот забрался на чердак.

- B tanuló: А что делали в это время ребята?
 A tanuló: Кто на лавочке сидел,
 Кто на улицу глядел,
 Толя пел, Борис молчал, Николай ногой качал.
 B tanuló: А что делал Боря?
 A tanuló: Сначала Боря молчал, а потом сказал:
 —А у меня в кармане гвоздь.
 B tanuló: Где у Бори гвоздь?

Ezt a szerkezetet más szavak behelyettesítésével is gyakoroltathatjuk dialógusokban. Munka közben állandóan ügyeljünk a helyes kiejtésre. Amennyiben problémát jelent a zöngés és zöngétlen hangok ejtése, két külön lapra írassuk le különböző színű ceruzával a zöngés és zöngétlen mássalhangzókat! Pl.: г-к; кот-гость с-з: села-забор. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy az „а у вас” lexikai egységet egy szóként kell ejteni. А сегодня és нечего szóban г betűt В-nek mondjuk. Az „а” kötőszó és az ezzel kezdődő kérdések igen gyakran fordulnak elő az orosz társalgási nyelvben, ezért nagy gondot kell fordítanunk ezeknek a mondatoknak az intonációjára.

Gyakoroltassuk а куда kérdésre где kérdésre adott válaszokban a tárgyesetet, és az adott feleletekben az előjárós esetet! Ezek után rögzítsük az összefüggést!

А гость szó bevezeti az Otthon, a Lakás, a Család témakört. Mutassunk egy komplex képet, amely egy szobában ülő családot ábrázol, amint egy vendéggel beszélnek. Itt kihasználva a kép adta lehetőségeket, először kérdésekre szóban mutassák be a tanulókat a szobában található berendezési tárgyakat! Ügyeljünk а висит, лежит, стоит igék helyes használatára!

A tanulókat párokra osztjuk. Egy berendezett helyiség képét megkapja az egyik tanuló, párja pedig ugyanezen helyiség bútorait, használati tárgyait tartja maga előtt. A két együtt dolgozó tanuló hátat fordítva ül, így nem látják egymás képeit. Az a feladat, hogy az apró képek elhelyezése egy üres lapon megegyezzen a társnál lévő képpel, a játék végére, pusztán kérdés-felelet alapján. Az utasítások, a kérdések alkotása és megértése közben a tanulók kényszerülnek a korábban tanult szavak és kifejezések felfrissítésére.

Emlékeznünk kell a bútorok elnevezésére, a helyhatározók helyes használatára, az ige pontos megválasztására (класть-положить, ставить-поставить, вешать-повесить).

Ezzel a módszerrel azokat a családtagokat is megnevezhetjük, akik a berendezett helyiségben tartózkodnak.

A vers következő része is segíti e témakörök feldolgozását:

”А у нас сегодня кошка
 Родила вчера котят.
 Котятя выросли немножко,
 А есть из блюдца не хотят.

— А у нас на кухне газ.
 А у вас?
 — А у нас водопровод.
 Вот.”

Mesélik el a tanulók e rész tartalmát orosz nyelven, saját szavaikkal! Közben hívjuk fel a figyelmet a részben rejlő ellentmondásra!

У нас сегодня кошка
Родила вчера котят.

Küszöböljék ki a gyerekek ezt az ellentmondást a múlt idejű határozószó szinonimájával! A rész lehetővé teszi, hogy kissé elidőzzünk a **в és на** előjárók használatánál. Például: **на кухне, в кухне, на поли, в углу.** (Egyben magyarazzuk meg, vagy ha már ismert anyag, idézzük fel a **книги на столе** és a **книги в столе** közti különbséget is!) Amikor kérdéseket teszünk fel az elhangzott versrészletről, hangsúlyozzuk, hogy az orosz nyelvben **кто** és nem **что** kérdőszóval kérdezzünk az állatokra. A **газ** a gáztűzhelyet, a **вдопровод** pedig a csapot jelöli.

Ezek a részek szerepjáték formájában is feldolgozhatók. Kijelölhetjük a családtagokat, fel adatuk, hogy mutassák majd meg a vendégnek otthonukat.

Eljátszhatjuk a jelenetet úgy is, hogy a gyerekek vendégségben vannak, és így eleveníthetik fel a témával kapcsolatos lexicát.

A vers következő részét a Lakóhelyünk, Közlekedési eszközök témakör feldolgozásánál használhatjuk fel:

” А из нашего окна
Площадь Красная видна.
А из вашего окошка -
Только улица немножко.

— Мы гуляли по Неглинной,
Заходили на бульвар,
Нам купили синий-синий,
Презелёный, красный шар.”

Amennyiben e rész tanításához diafilmen vagy fényképeken Moszkva említett utcáit bemutatjuk tanulóinknak, országismeretben is gazdagítjuk őket. Ez a rész is kínál egy érdekes játékot, amely beszédre készíti a gyerekeket. Adjunk minden párnak egy egyszerűsített Moszkva-térképet, tegyük fel, hogy egyikük turistaként járt a Szovjetunióban, a másik tanuló helyi lakosként segít neki eligazodni az ismeretlen városban. A külföldi gyerek szeretne eljutni a város egyik pontjáról a másikra, így kérdéseket tesz fel moszkvai társának, aki készségesen válaszol. Közben leírja a házakat, utcákat. Használhatja itt a vers új szavait, pl.: **окошко, синий—синий, презелёный.**

Kaphat a turista fiú olyan utasítást, melyben az szerepel, hogy azon a sarkon forduljon jobbra, ahol nagyon kék (**синий синий**) léggömbök kaphatók. Megtaníthatjuk itt a **по улице-на улице** közti különbséget, miközben felfrissíthetik a tanulók a különböző közlekedési eszközök nevét. Bekapcsolhatjuk a vásárlás témát is a beszélgetésbe. Mondják el a tanulók, hogy egy utcán vagy téren milyen üzletek találhatóak, melyikben mit árulnak. A párokban történő foglalkoztatásnak megvan az az előnye, hogy egyszerre dolgozik a csoport, így egy tanuló jóval több mondatot alkot egy órán, mintha csak egy pár beszélgetne, a többi pedig hallgatná. Az ellenőrzés úgy valósítható meg, hogy a tanár körbejár, és bele-belehallgat a beszélgetéseikbe.

A következő néhány sor sok fonetikai szabály magyarázatához és gyakoroltatásához nyújt lehetőséget, például: szövégi zöngétlenedés, **-ся** végű igék ejtése.

” — А у нас огонь погас —
Это раз.
Грузовик привёз дрова —
Это два.

А в-четвёртых, наша мама
Отправляется в полёт,
Потому что наша мама
Называется пилот.”

А тө- és sorszámnevek gyakoroltatását is meg lehet oldani, úgy, hogy a gyerekek élvezzék. Egymás után felállnak, és közben mondják, hogy: я первый, я второй... Fel kell hívnunk tőszámnévvel való számláláskor arra is a figyelmet, hogy az один szót a раз helyettesíti. Amikor elmeséltetjük, mi is történt ebben a részben, a tanulók alkalmazhatják a во-первых, во-вторых, в-третьих fordulatokat. Ismertessük, hogy az огонь itt свет értelemben használatos.

Az utolsó rész a különböző foglalkozások nevének elsajátításához használható fel:

”С лесенки ответил Вова:
— Мама — лётчик?
Что ж такого!
Вот у Коли, например,
Мама — милиционер,

А у Толи и у Веры
Обе мамы — инженеры.
А у Лёвы мама — повар.
Мама — лётчик?
Что ж такого!

Всех важней, — сказала Ната, —
Мама — вагонновожатый,
Потому что до Зацепы
Водит мама два прицепа.

И спросила Нина тихо:
— Разве плохо быть портнихой?
Кто трусы ребятам шьёт?
Ну, конечно, не пилот.
Лётчик водит самолёты —
Это очень хорошо.
Повар делает компоты —
Это тоже хорошо.
Доктор лечит нас от кори,
Есть учительница в школе.

Мамы разные нужны
Мамы всякие важны,
Дело было вечером,
Делать было нечего.”

A befejező rész elmesélése után kérdezzék a tanulók:

Кто водит самолёт? (Лётчик.)
Что делает портной? (Шьёт.)
Хорошо быть лётчиком? (Да, хорошо.)
Разве плохо быть лётчиком? (Нет, не плохо.)
Нужны ли мамы-врачи? (Да, они нужны.)

Beszélgetést kezdeményezhetünk arról, hogy ki mivel szeretne foglalkozni felnőtt korában, és rámutatunk arra, hogy minden foglalkozásra egyformán szükség van. A foglalkozások, valamint a rájuk jellemző szerszámok nevének elsajátításához célszerű gyermekkártyát alkalmazni. A csoport egyik fele különböző szakmákat ábrázoló kártyát kap, a másik fele pedig szerszámok képét. Egymás kártyáját nem láthatják a tanulók. A feladat az, hogy kérdés-felelet alapján mindenki találja meg a párját, vagyis azt, hogy melyik szerszám milyen foglalkozáshoz illik.

Az egész vers megtanulása után a tanulók dramatizálhatják azt. Majd minden versrészletet illusztráló képet megszámoznak. A gyerekek dobókockával dobnak. Ha pl.: 4-est dobnak, akkor a 4-es képhez tartozó szöveget kell elmondaniuk. Aki megakad, kiesik a játékból. Az nyer, aki bármilyen számmal ellátott képhez el tudta mondani a verset.

Az üzletek és a foglalkozások nevét a következőképpen gyakoroltathatjuk: Kijelölünk egy gyereket, aki boltok, szolgáltató helyek képét tartja a kezében. A többi tanuló egymás után odamegy hozzá, és ő megmutatja az egyik képet, és felteszi a kérdést:

— Куда идут дети? — Дети в ателье.

— Кто работает в ателье? — Портной.

Az nyer, aki minél több helyre el tudja vezetni társait.

Mai oktatási rendszerünk a gondolkodva tanulásra helyezi a hangsúlyt, így az utóbbi időben meglehetősen lecsökkent a kívülről megtanulandó tananyag mennyisége. Az unalmas magolást senki sem sírja vissza, azt hiszem azonban, a különböző nyelvtani szerkezetek, szókapcsolatok automatizálásának legcélravezetőbb módja a verstanulás. Amennyiben a fent leírt játékos formában próbáljuk elsajátítani a szebbnél szebb, a gyermek világhoz közel álló verseket, nem lesz gyötrődés a memorizálás, ugyanakkor hosszú időre rögződnek olyan nyelvi fordulatok, melyeket gondolkodva csak nehézkesen tud kikövetkeztetni a nyelvet tanuló.

IRODALOM

1. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Orosz nyelv, 4–8. osztály, 1978. 3–5. p.
2. Szergej Mihalkov: Sto u vasz?, Russzkij jazik, 1981.

DR. KISS SÁNDOR
Nyíregyháza

A matematikai tehetség egyik jele: a gondolkodás eredetisége

Az utóbbi években újra a közoktatás és a társadalmi érdeklődés középpontjába került a tehetségek kiválasztásának és fejlesztésének kérdésköre. Maga a tehetség fogalma történelmileg változó. E század elején még a magas fokú intelligenciával ($IQ \geq 140$), később a kreativitással azonosították. Ma már sokan a kérdéskört a maga